

Skolövergripande positivt beteendestöd

KIND Open Webinar
2026-10-13

Peter Karlsson
Leg. psykolog
peter.karlsson@besiva.se

1

Peter Karlsson

- Förskollärare
- Leg. psykolog/psykoterapeut
- Specialist i pedagogisk psykologi
- Författare:
- Verksam i eget företag:
- Handledning, utbildning och implementeringsstöd baserad på tillämpad beteendeanalys och positivt beteendestöd
- Förskola, skola, elevhälsa, habilitering och HVB mm

3

Positivt beteendestöd

1. **PBS på individnivå:** Åtgärdande insatser, ofta för personer med funktionsnedsättningar och beteendeproblem. Funktionell kartläggning och beteendestödsplan är grunden
2. **PBS på verksamhetsövergripande nivå:** Fokus på främjande och förebyggande insatser. Skolövergripande PBS (SWPBS/PALS/IBIS)

5

"Hårdare tag" eller "lågaaffektiv kravlöshet" ...?

Positivt beteendestöd

Tydliga regler och höga förväntningar på eleverna
Vuxna ansvarar för att ge eleverna rätt förutsättningar
"Barn gör rätt om de får rätt förutsättningar"

"Hårdare tag"

Krav och regler
Nolltolerans och förbud
Konsekvenstrappor
"No excuses-skolor"

Lågaaffektivt bemötande

Anpassningar, sänkta krav
Diagnosfokus
"Barn gör rätt om de kan"

6

Skolövergripande PBS har sin huvudsakliga grund i:

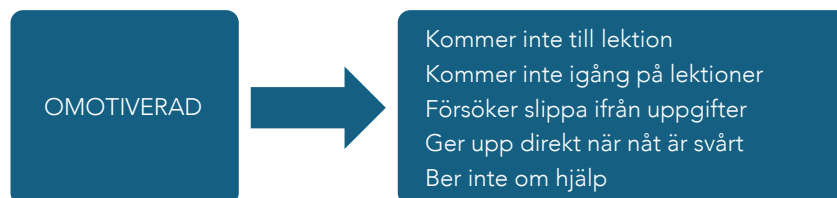
1. Inlärningspsykologi/tillämpad beteendeanalys
2. Preventionsforskning
3. Implementeringsforskning

7

1. Inlärningspsykologi

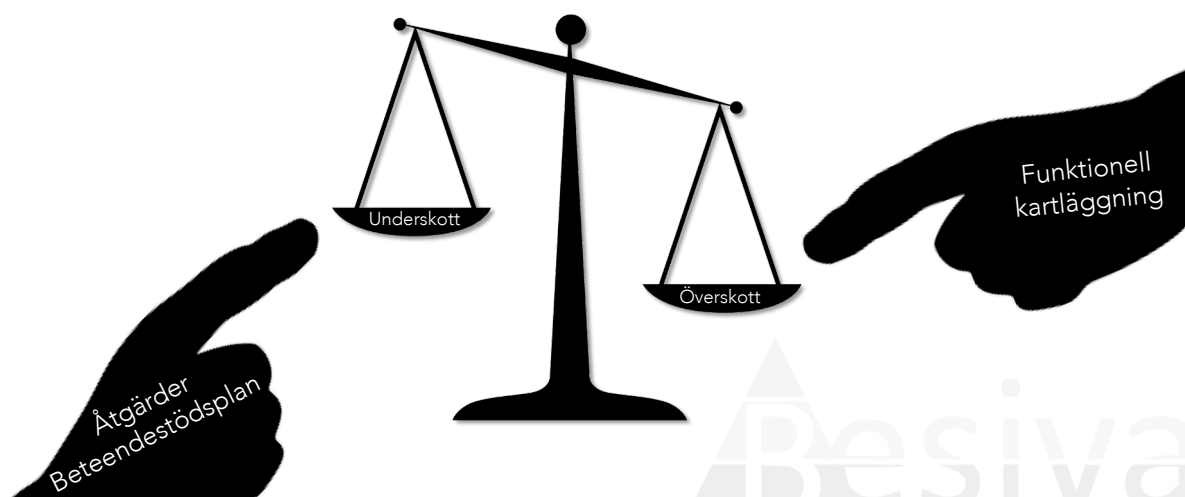
Konkreta och observerbara beteenden:

- Otydliga beskrivningar görs om till konkreta beteenden
- Undvik etiketter och diagnoser som förklaring!

8

Över- och underskotts beteenden

9

Alla beteenden är funktionella...

Vi kan förstå varför en person beter sig på ett visst sätt genom att titta på vad som händer före och efter beteendet

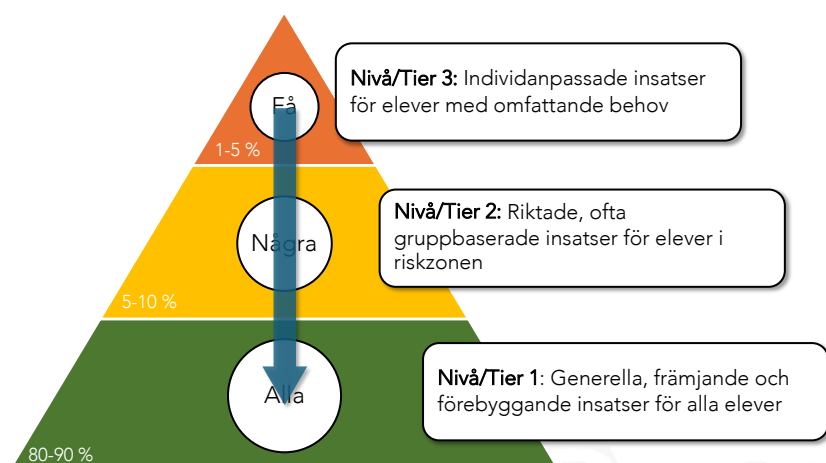
11

2. Systematiskt preventionsarbete

12

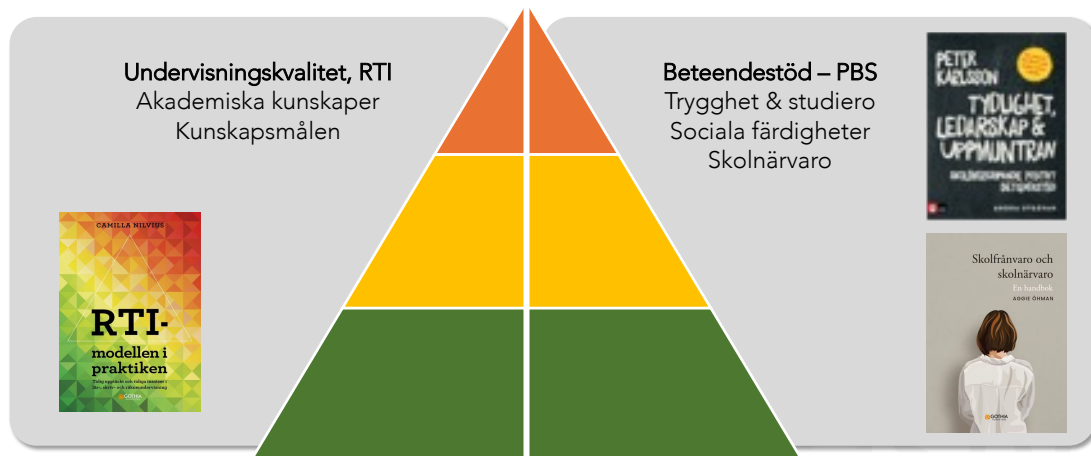
Skolövergripande PBS (School Wide Positive behavior Support – SWPBS)

13

Multi-Tiered System of Supports (MTSS)

"Effective behavior-support practices benefit academic outcomes, and effective instructional practices benefit social behavior." (Sugai & Horner 2008)

14

Systematiskt preventionsarbete i skolan

1. Gör så mycket som möjligt av det vi utifrån forskningen vet är bra för alla elever: t ex goda relationer, tydlighet och förutsägbarhet, uppmuntran och positiv feedback
2. Gör det systematiskt, konsekvent och uthålligt i hela skolan
3. Följ upp, utvärdera och förändra löpande – på individ, grupp och organisationsnivå

15

3. Implementering och organisatoriska förutsättningar

Generella förutsättningar, t ex:

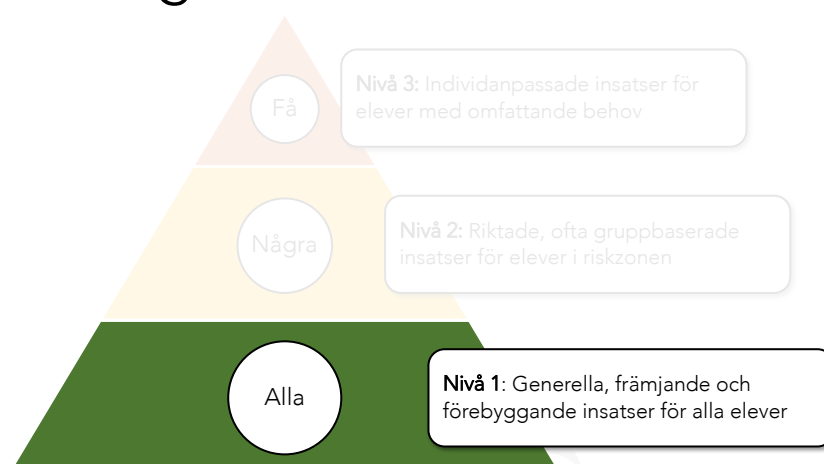
- Fungerande schema för personal och elever
- Tydliga roller och beslutshierarkier på skolan
- Etablera fungerande mötesforum och strukturer, t ex att arbetslagsmötena blir av och vad de innehåller
- Grundläggande tydlighet i förväntningar på personal: implementering av rutiner för det vardagliga arbetet
- Grundläggande förutsättningar i fysisk miljö, t ex tillräckligt stimulerande skolgårdsmiljö
- Kalendarium som sträcker sig minst en termin fram
- Årshjul för återkommande aktiviteter som man kan planera arbetet runt
- Vikariesystem

PBS-förutsättningar:

- Mål och syfte
- Information till all personal
- Ledningens engagemang
- PBS-team
- Arbetsgrupper
- Tider för utbildning och möten
- Roller och mandat
- Implementeringsstöd och handledning
- Långsiktig uthållighet

16

Nivå 1 är grunden i en PBS-implementering

17

18

19

1. Förväntade beteenden

- Den mest centrala av kärnkomponenterna – den som styr de andra
- Klart definierade förväntade beteenden
 - hjälper **eleverna** att veta hur de ska bete sig, inte bara vad de inte får göra
 - hjälper också **de vuxna** att veta vilka beteenden de ska stötta och uppmuntra hos eleverna
- Ansvaret för att skapa förutsättningar för att eleverna ska lyckas bete sig i enlighet med förväntningarna ligger hos vuxenvärlden
- Om eleverna inte lyckas bete sig på förväntat sätt måste vuxenvärlden problemlösa kring hur man kan öka förutsättningarna för eleverna att lyckas

20

Skapa tydliga förväntningar

21

Situationsspecifika förväntningar

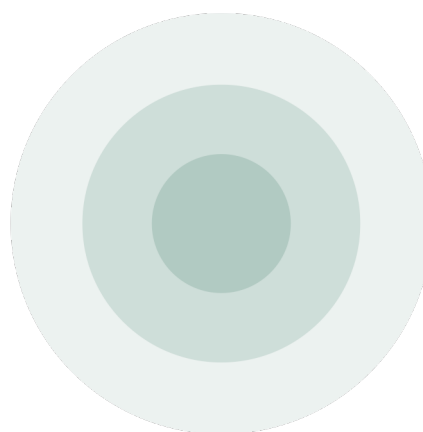
- Situationsspecifika förväntningar är de konkreta beteenden som vi vill se hos eleverna i ett visst sammanhang för att det ska fungera
- Förväntade beteenden ska vara:
 - Konkreta och observerbara
 - Positivt formulerade
 - Åldersadekvata
 - Begripliga för alla barn
 - Alltid genomförbara
 - Inte för många
- Involvera eleverna?

22

2. Goda relationer och effektiv kommunikation

- Mycket skolforskning lyfter betydelsen av goda lärar-elev-relationer, både kopplat till studiero och studieresultat
- Relationsbyggande kräver tid, närvaro och medvetet arbete
- Relationsbyggande är särskilt viktigt – och ofta svårare – med elever med utmanande beteenden
- Det är alltid den vuxne som har huvudansvaret för relationen – även när det gäller de äldre eleverna!
- Tydligt kommunikation och effektiva uppmaningar är en viktig del i relationsbyggandet
- Relationscirkel är ett bra verktyg för att kartlägga hur relationerna till eleverna ser ut

5.1 Relationscirkeln

■ Inre cirkeln: Huvudsakligen god relation – elever som jag har övervägande positivt samspel med.
 ■ Mellersta cirkeln: Vålande eller neutral relation – elever som jag inte lika ofta har positivt samspel med.
 ■ Yttre cirkeln: Svår eller konfliktfylld relation – elever som jag sällan har positivt samspel med.
 □ Utanför cirkeln: Obefintlig relation – elever som jag i stort sett aldrig har något samspel med.

27

3. Undervisningskvalitet, fysisk miljö och rutiner

- Undervisningskvalitet, lektionsdesign, differentierad undervisning
- Ledarskap i klassrummet
- Klassrumsstruktur/fysisk miljö
- Undervisningsrutiner, t ex övergångar mellan aktiviteter
- Elevinflytande/egna val
- Anpassningar och pedagogiska hjälpmedel
- Balans mellan aktivitet och återhämtning
- Aktiv tillsyn och vägledning

28

4. Träning av förväntade beteenden och sociala färdigheter

- Det är ingen fundamental skillnad på att lära sig att läsa eller räkna och att lära sig sociala beteenden
- Inläring sker genom instruktion, demonstration, övning och feedback
- Skolan behöver ha en plan för vilka förväntade beteenden och sociala färdigheter eleverna behöver lära sig för att fungera i skolan

29

Att lära in och träna på förväntade beteenden

1. inläring

- Definiera färdigheten (vad ska eleverna lära sig)
- Modellera, visa
- Låt eleverna öva
- Följ upp och ge återkoppling
- Repetera tills färdigheten sitter

2. Vidmakthållande & generalisering

- Ge påminnelser och vägledning
- Skapa möjlighet att träna i olika sammanhang
- Följ upp och ge återkoppling
- Ge positiv förstärkning
- Felkorrigera på ett stödjande sätt vid behov

30

Träning av förväntade beteenden och sociala färdigheter

- Den kanske svåraste och mest krävande kärnkomponenten – kräver tid, kunnande och planering
- Relativt enkelt med de yngre eleverna – lättare att träna "hands on"
- Lärare är experter på att lära ut till sin åldersgrupp – vi ska använda oss av den kompetensen!
- Hur ser utrymmet och kunnandet ut i grundskolan för att stötta elever som kommer till skolan med mer omfattande sociala färdighetsbrister (t ex följsamhet och självreglering)?

33

5. Uppmuntran och positiv feedback

Studier visar att:

- Lärare ger mer **positiv feedback** jämfört med korrigerande feedback när det gäller **akademiska beteenden**
- Lärare ger betydligt mer **negativ/korrigerande feedback** när det gäller **sociala beteenden/uppförande**
- Lärare ger mer positiv feedback till yngre barn jämfört med äldre barn/ungdomar – dvs ju äldre barnen blir desto mer förlitar sig lärare på tillsägelser och korrigerande feedback

34

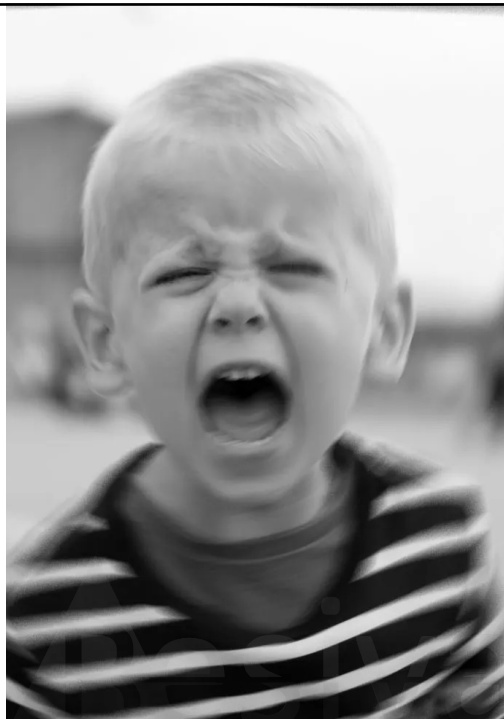
Uppmuntran och positiv feedback

- Handlar om att öka förekomst av förväntade beteenden genom att:
 - Skapa motivation (positiv förstärkning)
 - Låta eleverna få veta när de beter sig på förväntat sätt
- För att fungera som positiv förstärkning måste feedbacken vara:
 - Specifik och med god tajming
 - Upplevas som attraktiv för eleven
- Huvudsakligen i form av uppmärksamhet/sociala förstärkning, kan även inbegripa mer konkreta förstärkare/belöningssystem
- Att systematiskt arbeta med positiv förstärkning skapar förutsättningar för goda relationer och ett gott samarbetsklimat

35

6. Systematisk hantering av utmanande beteenden

- Utmanande beteenden ska vara **tydligt definierade** på generell nivå och kända av alla elever och vuxna på skolan
- Utmanande beteenden delas in i:
 - **Mindre allvarliga beteenden:**
 - Kräver inte alltid omedelbar hantering
 - Kan ibland ignoreras (om de inte stör andra) – förstärk istället när eleven gör rätt
 - Bör hanteras med minimal påverkan på undervisning/aktiviteten
 - **Mer allvarliga utmanande beteenden:**
 - Gäller beteenden som hotar säkerheten eller omöjliggör undervisning eller andra aktiviteter som ofta kräver omedelbar hantering
 - Ska vara tydligt definierade och kommunicerade till elever och vårdnadshavare
 - Åtgärderna ska vara planerade, inövade och användas på ett förutbestämt och konsekvent sätt av alla vuxna
- Kärnkomponent 6 är bryggan över till nivå 2 och 3 (individinriktade insatser)

36

Insatser för elever med behov av mer individuellt stöd – nivå 2 & 3

Besiva

37

Nivå 2 – för barn i riskzonen

- För elever med måttliga svårigheter, eller som riskerar att utveckla beteendeproblematik
- Utformad för att möta behoven hos de elever som inte svarar tillräckligt väl på de förebyggande strategierna i nivå 1
- Rutiner för att fånga upp tidigt och ge snabba insatser
- "Standardiserade" insatser – bygger inte på omfattande individuell kartläggning och individanpassning

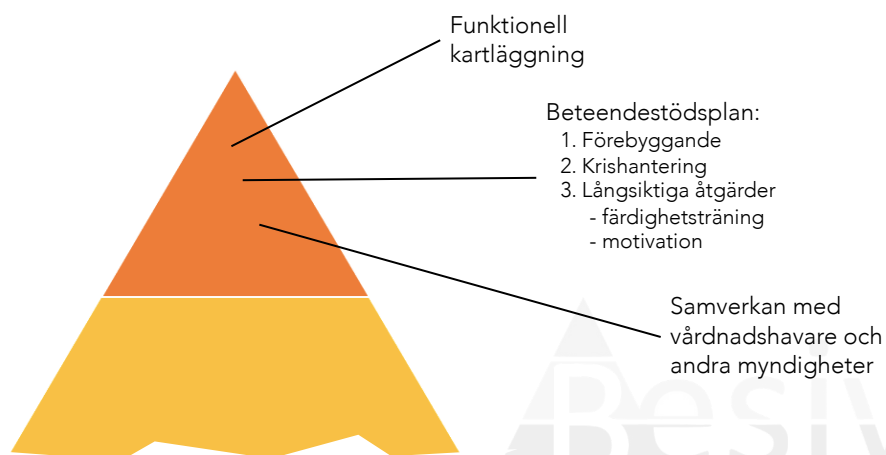
38

Nivå 3: För barn med omfattande behov

- För elever med omfattande beteendeproblematik
- Individuell funktionell kartläggning
- Beteendestödsplan: Ofta intensiva och ibland långvariga och omfattande interventioner
- Kräver oftast samverkan med andra aktörer

39

PBS på individnivå

40

Vad säger forskningen om SWPBS?

Forskningsstudier har bland annat visat att SWPBS leder till:

- Ökad förekomst av prosociala beteenden och minskning av problemskapande beteenden
- Förbättrad social kompetens bland eleverna
- Minskat användande av bestraffning/reaktiva konsekvenser
- Ökad upplevelse av säkerhet och trygghet på skolan
- Ökad akademisk måluppfyllelse
- Förbättrade resultat på nationella prov
- Ökad lärareffektivitet
- Ökad tro bland lärare på att de kan påverka elevernas utveckling och möjligheter att nå målen
- Ökad välbefinnande och minskad stress bland skolpersonal

McIntosh, K., Bennett, J. L., & Price, K. (2011) Evaluation of Social and Academic Effects of School-wide Positive Behaviour Support in a Canadian School District. *Exceptionality Education International*, 21, 46-60. vol 21/iss1/5

41

Mina böcker:

www.nok.se/forfattare/k/peter-karlsson

Kontakt:

www.besiva.se

peter.karlsson@besiva.se

+46 732 036424

Besiva